

חטאיו של גבר לבן, מערבי, יהודי

הבית אשר נחרב מאת ראובן נמדר (כנרת, זמורה ביתן, עורך חיים וייס, 2013) אינו הבית אשר חרב, אם כי יש קשר בין השניים. הראשון הוא ביתם הפרטי של לינדה ואנדרו כהן ובנותיהם רייצ'ל ואליסון בברוקלין (וגם ביתם של ולטר ואתל, הוריו של אנדרו); ואילו השני הוא, כמובן, בית המקדש בירושלים בחורבן ראשון ושני, וגם חורבן מגדלי התאומים בניו יורק ב-9.11 בשנת 2001 השנה שבו מסתיים הרומן שהתחיל שנה קודם לכן והוא כמו מבשר אותו.

עלילת הספר המשתרעת על פני כשנה היא סיפור הידרדרותו של אנדרו כהן ממרום מעלתו כפרופסור מוערך לתרבות השוואתית, גבר יהודי נאה ואלגנטי, התגלמותה של ההווה הניו יורקית העכשווית, לתחתית הקיום האנושי ועד לסף שיגעון של ממש. ונשאלת השאלה למה ומדוע? מה ההיגיון הפנימי של סיפור המעשה הזה?

שני רמזים מספק לנו הרומן: הרמז הראשון הוא החזיונות של הגיבור על עבודת כהן גדול במקדש ביום הכיפורים, השזורים בגוף הסיפור. הרמז השני הם טקסטים מהמקורות בדבר "סדר העבודה" (ביום הכיפורים) המשובצים כלשונם בין שבעת פרקי הספר.

כבר בעמוד הפתיחה מסופר כי "בשישה בחודש ספטמבר שנת 2000 נפתחו השמים מעל העיר הגדולה ניו יורק וכל שבעת הרקיעים נגלו מבעדם". ומיד בהמשך אנו מתוודעים אל "דמות בהירה, שקופה כמעט - מראה איש כהן, ראשו צנוף במצנפת בד וכידו מחתה של זהב" (עמ' 11).

ואילו הטקסטים מן המקורות (למשל בעמודים 64-65) הם ממסכת "יומא" (היום - יום כיפור) שבתלמוד ובטקסטים מדרשיים וקבליים מאוחרים, שהחשוב שבהם לענייננו הוא "שער הגלגלים" של האר"י הקדוש. מבלי להיכנס לסבך המפותל הזה, נאמר בקיצור כי מטרת "הגלגלים" שעובר אדם היא לכפר על חטאים ועברות שעשה בחייו הקודמים ולתקן את נפשו שתשוב ותתעלה למדרגה גבוהה יותר. שני החלקים, אפוא, הם הכפרה שמסמל יום כיפור התיקון שמסמל הגלגול. בשבעת פרקי הספר עובר פרופסור כהן כמה גלגולים שנועדו לכפר על העברות שעבר חטאים שחטא ושניתן למקם אותם תחת הכותרת "הבית אשר נחרב".

הספר הראשון, רובו ככולו, מונה את רשימת החטאים הללו ובהם חטאי העיר ניו יורק, חטאי דירת הפאר של אנדרו ("המשקיפה עלה צמרות הירוקות של ריברסייד פארק"); חטאי הגירושין ("הוא לא חדל להתפעל מתחרשת החירות שהקנו לו"); חטאי הזנחת הבנות ("הגירושין השפיעו על רייצ'ל השפעה הרסנית"); חטאי זחירות הרעת למקרא מאמר מפרי עטו בניו יורקר, חטאי האירוח הראוותני הבישול האנין ("המומחיות האמיתית שלו היתה בשר"); חטאי היהודה האקדמית; חטאיו עם נשים ("נשים יפות, נשות אקדמיה, עורכות של כתבי עת, מבקרות ספרות"); הרומן עם הסטודנטית שלו אן לי ("היא היתה מדהימה. צעירה ורעננה. גזרה גבעולית. עוד רך וניצית"); חטא עזיבת התפילה בבית הכנסת "אנשי שלום" לטובת פגישה רומנטית ועוד.

אם נאמן את מאמר חז"ל כי "אדם לוקה באיבר שבו חטא" כמדריך לשרשרת האירועים בספר, נוכל לראות כיצד על כל אחד מן "החטאים" הללו לוקה אנדרו בגופו או בסביבתו. ניו יורק מתוארת בהמשך כמגדל בבל ("לבה המותש של העיר עומד להתפקע, ויפץ אלהים אותם משם על פני כל הארץ", עמ' 93); הדירה המפוארת שלו הופכת לדיר חזירים ("המקום היה מזהם! תחתונים וגרביים לא מכובסים היו מושלכים בפינות

הבית אשר נחרב
ראובן נמדר

החדר, כלי אוכל לא רחוצים נערמו בכיור", עמ' 449); אנדרו אינו חדל לחשוב על לינדה גרשתו ועל רייצ'ל בתו וחש בחד ומתגעגע ("פתאום הוא מאוד רצה לזכור עם מישהו. לינדה. האצבעות חיינו את המספר של הבית בברוקלין. המשיכון ענה לו בקולה של לינדה... וכך גם לבתו: "הוא הרים את השפופרת והתחיל, אוטומטית, לחייג את המספר של רייצ'ל בפרינסטון. הטלפון מצלצל. היא לא בבית. הוא התגעגע אליה פתאום, כאילו היתה אמו ולא בתו" (עמ' 212), ועוד הרבה); על חטאי הכתיבה האלגנטית הוא נענש במחסום כתיבה חמור כשאינו מצליח במשך חודשים לסיים מאמר שהבטיח לכתוב עת ("שתים-עשרה וחצי. אף שורה. קל יותר לצלוח את תעלת למנש בשחייה מאשר לכתוב פסקה אחת מסודרת בהירה. מסך כבר ועכור רבץ לו בין המוח לעיניים", עמ' 356); על האירוח הראוותני ומומחיותו בבשר, הוא נענש בנתח בשר מגעיל הרודף אחריו כסיוט ("נתח הבשר רבץ לו על המדף התחתון של המקרה... הוא נראה בדיוק כמו איבר מין ענקי, ערל", עמ' 493); וכן בימים ארוכים של בחילות והקאות ("גל איום של בחילה התנחשל בקרביו. הוא כרע מול האסלה, תחב את ראשו לתוכה ופלט מקרבו זרם חריף ומהיר של קיא", עמ' 423); על חטאי היהודה האקדמית נענש בהדחה משפילה ומבוזה מתפקידו, שעוד נשוב אליה, ועל הנאות הגוף וחזיוניו אחר נשים, בכעיה אודולוגית שמעוררת בו סיוטים של סירוס ("כריתה מלאה של הערמונית, של האשכים ושל איבר המין. סירוס מלא", עמ' 370) שלמזלו אינם מתממשים. ובסך הכל הגבר היהודי הנאה חש עצמו יותר ויותר "אדון יהודי מודקן".

כאן צריך לומר מיד כי **הבית אשר נחרב** אינו רומן על חזרה בתשובה, וגם לא רומן ציוני, על אף חזיונות המקדש בירושלים הפוקדים את הגיבור. זהו רומן על משבר זהות עמוק הפוקד את הגיבור באמצע חייו ומסתיים בתחילתו של תיקון. קשה במיוחד הוא הספר השביעי, האחרון, שבו עובר אנדרו ייסורי גוף ונפש שעל חלקם כבר רמזנו. הוא אינו מסוגל לאכול וחש בחילה מתמדת, אינו מסוגל לכתוב, והכתיבה היתה עד כה משלח ידו העיקרי, הוא מרבה לישון שינה טרופה ומסויטת, אן לי עזבת אותו לאחר שחדל להימשך אליה, הוא מונח ומלוכלך, הופך בהדרגה לשבר כלי ונסוג לשלב אינפנטילי (מרבח לצפות ב"רחוב סומסום" בטלוויזיה) ושוקע בתוך בועה של אי תפקוד, מנותק מן המציאות. בעמודים האחרונים עולה בו אף מחשבת התאבדות, ובשלב הסופי נדמה לו כי הדירה וההיכל עולים בלהבות וכי הוא עצמו "זה שבוער".

מי שמצילה אותו ברגע האחרון מידי עצמו היא בתו, רייצ'ל, הפורצת לדירה אחרי שימים רבים לא השיב לטלפונים שלה. היא מטפלת בו כבילד קטן ומשיבה אותו בהדרגה לחיים. בבית החולים אחרי בכדיקה של מומחה למחלות עצבים נאמר להם: "אנחנו בטוחים שפרופסור כהן עבר סוג של משבר נפשי, אבל קשה לנו עדיין להבין את הדינאמיקה של ההידרדרות שלו. משהו מאוד רציני קרה שם. אבל חסרים לנו הסימנים הרגילים של התמוטטות עצבים או של אפיוזדה פסיכוטית. דברים כאלה קורים לפעמים. זה נראה כאילו כוח חיצוני כלשהו טלטל את המטופל" (עמ' 525).

ברור שהמחבר רומז כאן להתערבות של כוח עליון. דא עקא שזו התערבות שכל תכליתה איננה למען משהו גדול ויוצא דופן באמת, אלא לשם השבת החיים הפרטיים של אדם אחד למסלולם. הוא חזר ללמד ואף ניבא לו מינוי חדש לתפקיד נחשק... רייצ'ל תסיים את הדוקטורט ותעבור לגור עם אבי רחמטאל בת זוגה... אן לי אולי תהרהר יום אחד ותלד לו בן לקוניו שאנדרו יאהב אהבת נפש. והחזיונות שרדפו אותו לא ישובו עוד" (עמ' 535). בכך נעשה התיקון, ובכך מסתיים, למעשה הספר, אולם השאלה נותרת פתוחה: האם זה הכל? האם לשם מטרה זו היה צריך להטריח את צבא השמים ממסלולם?

מבחינה זו עלילת הספר מאכזבת, אותי לפחות. החיים הנורמטיביים הם

נהפוך הוא, רוב גיבורי הסיפורים הארוכים, אם זה רביד בסיפור "משוחרר" (על שמו קרוי הספר), ואם זה נדב בסיפור "הרצליה הירוקה" חברים אסף פישר, עומרי, הם צעירים אחרי צבא, שעוד לא עשו דבר בחייהם, ורובם טרם הקימו משפחות וטרם בחרו יעד בחיים, והם חסרי שאיפות ומטרות של ממש ונרשאי השיחה שלהם הן סדרות טלוויזיה מטופשות. אם זו דמותו של הרוח העתידי לשאת את העול על כתפיו בשנים הבאות, יש מקום לדאגה. זהו דוד שנזפל מהרזיו, שחי עדיין על חשבונם ובריחותיהם. כך חש גם רביד בסיפור "משוחרר" שהוא המשמעותי בין הסיפורים, כשהוא שב הביתה בסוף הסיפור ממסיבה במועדון וניצב מול אביו: "למי כאמת, חשב, שייכים החוד הזה, הכיסא, המחשב? של מי כאמת רוב הכסף שיש לו בבנק? הא ניסה לסתור את המחשבה באמצעות דוגמה הפוכה, של משהו עצום ורב שחב רק לו את קיומו בעולם, לו ואך ורק לו" (עמ' 79) וכמוכן אינו מוצא אביו, יפתח, לעומתו "היה עצמאי הרצליה בחיים. שמתה חרשים אחרי שהוא השתחרר מהצבא כבר למד ראיית חשבון". אחרי כן פתח סוכנות נסיעות "צציאת מצרים" שניצלה את הסכם השלום הטרי וגרפה רווחים.

עומרי הרצוג ב'הארץ ספרים' (17.01.14) המשבח את הספר (תחושה של התרגשות ואפילו סיפוק מלווה את הקריאה בקובץ הסיפורים של יונתן פיין), נאלץ גם הוא לקבוע בסכמו את הסיפור "משוחרר", כי "בתרבות שבה אדם, גם לאחר השחרור מהצבא, צריך לעמוד זקוף במסדר הזהות הנוקשה, ניצבת רוח הנועזים כאופציה חלולה מובסת."

לדאגה בגלל דמותם של הגיבורים נוספה גם אכזבה מרמתם הספרותית של סיפורי הספר שהיא מאוד לא אחידה. לטעמי, יש בו רק שני סיפורים טובים ("משוחרר" ו"יום עיון") מתוך שישה הכלולים בו. בארבעת האחרים רמת הלשון והסגנון ירודה כאילו לא נעשתה בהם עריכה. שגיאות מילים, מילת שימוש ותחביר וזרות בכל עמוד כמעט. הנה כמה דוגמאות: למשל הציוריים "בצע הרפתקה" ו"בצע חוויה" המופיעים פעמיים במשפטים דומים. הראשון: "פעם, כשהרחח נשבה אחרת, כשבצע הרפתקה היה בכל..." (עמ' 137) השני: "פעם, כשהרחח נשבה אחרת הכול נדמה אפשר, כשבצע חוויה היה בכל..." (עמ' 177). מהציוריים ומקומם ברור שהכוונה היא כ"שטעם הרפתקה" ו"כשטעם חוויה" היה בכל. אבל בצע איננו "שטעם", כי אם "הח", "רוח", "בצע כסף" וכדומה.

נראה שהוא התגלגל לכאן מהביטוי "מה בצע?" במשמע "מה הרוח?" "מה הטעם?" מבלי שהכתוב עמד על משמעותו (או חוסר משמעותו) בציוריים שלו. מילא, ניסיון לחדש ניב עברי יכול להיות מקורי, אבל רבות שגיאות לשון כפשוטן. למשל, שימוש שגוי בשם הפועל ובאות השימוש-ל: "מה עוד יכול להיות דומה לליצור משהו חדש?" (עמ' 152) במקום "ליצירת משהו חדש". אפשר לטעון שאת הדברים אומר הרוחב, עומרי (אגב ראה חשבון המשכיל בין גיבורי "הרצליה הירוקה") והם מובאים בלשונו, אבל זו נחמה פורתא. כי אפילו הוא לא היה אומר ללכתוב משהו... ללעשות משהו וכדומה. טעות אחרת היא "בסוף עשיתי את המינוי... המינוי למכבי שער עשר בבלומפילד" (עמ' 176). העובדה שרבים שונים בעניין ואומרים "מינוי" במקום "מינוי" אינה מחייבת שיופיע גם בספר. או שימוש שגוי במילת החיבור "או". נופר אומרת: "כבר כמה זמן אני מרגישה שמה שהוא לא או מהפנתיאון שלנו או דיון אבסטרקטי פשוט לא מעניין אותך" (עמ' 188). משפט זה פשוט היה צריך לכתוב כך: "כבר זמן רב אני מרגישה שמה שהוא לא מהפנתיאון שלנו או איננו דיון אבסטרקטי פשוט לא מעניין אותך."

יש עוד דוגמאות רבות שלא אלאה בהן את הקורא, אבל על טעות רוחות אחת בתחביר אי-אפשר שלא להעיר. כידוע, בכל משפט מורכב בעברית (הכולל משפטים טפלים), יקדים הנשוא את הנושא במשפט העיקרי. פיין כותב למשל: "כשחזר מהמפגש הראשון איתה עמרי שאל אותו באס-

אמנם אידיאל של היהדות, אבל דומה שהופעל כאן כוח רב מדי להשגת מטרה טריוויאלית משהו. אנדרו כהן שבסופו הוא כמעט אותו אנדרו שבתחילתו, למעט המשבר שעבר.

עם זאת נהניתי מחלקים רבים בספר. נמרד הוא מספר מוכשר, בעל שפה עשירה, עין חדה וחוש הומור מובהק. יש בספר תיאורים נהדרים של ניו יורק, של הוויית החיים בה (חדרי כושר, ברים, מסעדות ומסיבות קוקטייל), של בני אדם (היהודי היימן לינדבאום, למשל, הנטפל אליו ברכבת, ברני ברנסטין נשיא האוניברסיטה שלו ועוד). לא אוכל לפרט, ואציין רק מה שבעיני הוא שיאו של הספר - ישיבת ההדחה של פרופסור כהן מתפקידו כראש החוג לתרבות השוואתית, בידי מרצים ודייקלים פוסט-מודרניים, המושלים היום בכלל באקדמיה האמריקאית. אחר מהם הוא "לארס כריסטופרסון הצעיר, מרצה וזטר בפקולטה למדעי החברה, שאנדרו הכיר מן המגיעים עם 'קבוצת מורים למען זכויות אדם', שביקשה לערוך אירוע הסברה פרו-פלשתינאי בחוג שלו" (עמ' 344). משתתפות אחרות הן ניקול ארטמן, מרצה במחלקה ללימודי המזרח התיכון ורנה דלקראה, חוקרת פמיניסטית ודייקלית בחוג ללימודי מגדר, שתיהן בעלות עמדות אנטי-ישראליות חריפות (עמ' 345). כבר מלכתחילה היה אנדרו במיעוט שהפך בהמשך לחסר סיכוי לגמרי עם הצטרפותה לפגישה של "ד"ר שירין זמינדאר, מרצה צעירה מהפרוים ללימודים פוסט-קולוניאליים, שהופיעה לכושר בסארי ארגמני-זהוב ובחליפת מכנסיים יהודית מסורתית" (עמ' 346).

זמינדאר היא שהציגה את עמדת המדיחים, ותקפה את אנדרו אישית, ישירות ובאופן חסר רחמים. "לא רק תפקידו האדמיניסטרטיבי, המיניוים שלו, האופן שבו הוא מנהל את הישיבות, אלא גם אופן עיצוב הקוריקולום, השמות לקורסים ולהרצאות, עבודתו המחקרית ופרסומיו השונים - כל אלה הם תוצרים של חשיבה הגמונית, של היותו לבן, מערבי, ובגיל העמידה, המכתיבים שיה משמר ומשחזר של אי שוויון", טענה. זמינדאר תובעת להציב במקומו בראש החוג "גורם מעצים ולא מוכא, עבור סטודנטים מקבוצות כפיפות: נשים, קויריים, ולא לבנים. להעניק קול לחסרי הקול, לאלה שהושתקו במהלך מאות אלפי שנות דיכוי פטריארכלי! שלושת חבריה של זמינדאר הנהנו בראשם... דלקראה הגדילה לעשות ונעצה באנדרו מבט מאשים מלא שאט נפש" (עמ' 349-350).

כך נמוח, הושתק ונודס הגבר הלבן, המערבי, היהודי. זו היא אולי הסוגיה האמיתית של הספר או לפחות המעניינת ביותר בעיני.

להשתחרר, להתבגר

אל ספרו של יונתן פיין **משוחרר** (הוצאת כתר, עורך דודר משעני, 2013) הגעתי בעקבות ריאיון עמו במוסף גלריה ('הארץ' 08.12.13) שערכה מאיה סלע תחת הכותרת "גם לכוהנים יש רגשות". סלע אומרת כי פיין "לא מספר את סיפורם של החלשים, אלא את סיפורם של החזקים, שלא נהוג לחבב בחוגי האקדמיה והספרות". פיין עצמו אומר בתשובה לאחת השאלות: "עניין אותי איך הצעקה של אלה שצועקים לידם נשמעת. זה מפתח להיות בעמדת השונה, אבל זאת חצי עבודה, כי החרד מלא בעוד אנשים וגם להם יש תחושות. כמו שאומרת נופר בסיפור ('הרצליה הירוקה', ע"ל) גם לכוהנים יש רגשות".

הנרש הזה עניין אותי. כי באמת כתבים אצלנו הרבה על "האחר", "השונה", "המודר", וכדומה ומעט מאוד על "האנשים הנודמטיבים", כפי שמכנה אותם פיין בריאיון, שהם רוב בניין רוב בניין של החברה הישראלית. אולם בסופו של דבר, כשסיימתי לקרוא את הספר, נעשיתי מודאג חזקא מסיבה זו. כי "החזקים" כביכול, אינם חזקים, ו"הברוגנים", כביכול, אינם באמת ברוגנים (קשה להגדיר את נופר הגרה עם בן זוגה במגדל דירות כברוגנית).

